

ترجمه‌های انگلیسی بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دکتر عباس اشرفی

عضو انجمن قلم ایران و استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

الهام سید النگی

کارشناس مترجمی زبان انگلیسی و کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

چکیده:

تمامی سوره‌های قرآن کریم به جز توبه با آیه ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾ آغاز می‌شوند. این آیه نمایانگر «الله» به عنوان مرکز و غایت تمامی گرایش‌ها و تعالیم اسلامی و دو صفت «الرحمن» و «الرحیم» از صفات ذات باری تعالی است که جهان‌نگری اسلام را می‌توان در آن یافت. بنابر این نحوه ترجمه این آیه در انتقال پیام آن و در نتیجه بخش مهمی از پیام اسلام بسیار تاثیرگذار است. با نگاهی به ترجمه‌های انگلیسی این آیه درمی‌یابیم که در گذشته برخی از مستشرقان تعمداً به دلیل غرض‌ورزی و دشمنی با اسلام، برخی به علت جهل و کم‌اطلاعی نسبت به قرآن و برخی به علت سطحی‌نگری در ترجمه، معادل صحیحی از آن را ارائه نداده و گاه آن را ناقص یا غلط ترجمه کرده‌اند. در این مقاله به بررسی ترجمه‌هایی پرداخته شده که مترجمین منتخب نه به عمد بلکه سهواً دقت لازم را در ترجمه این آیه مهم قرآن به کار نبرده‌اند. این نوشته به بررسی ترجمه‌های پیگتال، شاکر، صفارزاده، یوسف علی و آربری به عنوان «In the name of Allah the most compassionate, ever compassionate» نمونه اختصاص یافته است و نشان می‌دهد که ترجمه ترجمه‌های مورد بحث است.

Allah.compassionate کلیدواژه‌ها: ترجمه، اللّٰهُ، الرَّحْمٰنِ، الرَّحِیْمِ،

مقدمه

یکی از مهم‌ترین آیات قرآن که ترجمه آن، تاثیر عمیق و مهمی بر اندیشه و نگرش خوانندگان از درک پیام و محتوای جهان بینی اسلامی می‌گذارد، آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ است. به طوری که تحقیقات بسیاری در طول تاریخ توسط مفسرین بسیاری در خصوص انتقال دقیق معنا و مفهوم این آیه صورت پذیرفته است.

در زبان انگلیسی آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ به صورت‌های گوناگونی ترجمه شده است که غلط یا صحیح، ۱۱۴ بار نیز در کل قرآن تکرار شده است (همانند ترجمه الکساندر راس (۱۳۶۹)، ترجمه جرج سیل (۱۷۳۴)، ترجمه رادول (۱۸۶۱)، ترجمه پالمرد (۱۸۸۰)، ترجمه ریچارد بل (۱۹۳۷)، ترجمه داوود (۱۹۵۶)، ترجمه هاشم امیر علی (۱۹۷۴)، ترجمه ایروینگ (۱۹۸۵) و ...

در این میان بسیاری از مستشرقان مغرض نیز که با اصل آئین اسلام مخالف بودند و به هر دستاویزی برای تخریب این شریعت و دور کردن اذهان مردم از جهان بینی عمیق و روش‌های تربیتی و تاثیرگذار آن متوسل می‌شدند، به عمد از ترجمه غلط آن برای نیل به مقاصد شوم استفاده کرده و سعی نمودند مفهوم آن را به معانی تحریف شده کتب انجیل و تورات نزدیک کنند. درباره ترجمه‌های این دست از مترجمین که در تاریخ ترجمه قرآن چهره‌هایی بسیار شناخته شده‌اند مانند رابرت کتن و الکساندر راس که ترجمه‌های آنها با هدف اسلام‌ستیزی و سرمایه‌گذاری مسیحیت صورت گرفته است، بسیار سخن گفته شده و اصولاً ترجمه مغرضانه ایشان چنان آشکار است که هر خواننده آگاهی به عدم دقت مترجمین و عمدی بودن شیوه ناقص ترجمه آنها پی می‌برد. در این مقاله به نقد و بررسی اینگونه ترجمه‌ها پرداخته نشده است؛ زیرا این دست از ترجمه‌ها فاقد

علل و انگیزه‌های علمی هستند و نقد آنها نیز ارزش چندانی ندارد. مترجمینی که در این مقاله به نقد ترجمه‌های آنها پرداخته شده است همگی جزء مترجمین عالی رتبه و تراز اول و دارای حداقل اشتباه در ترجمه قرآنند. بنابراین در این مقاله به نقد ترجمه آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ در ترجمه‌های پیکتال (Picktall, M. The Glorious Quran)، شاکر (Shakir, The Glorious Quran)، صفارزاده (Saffarzadeh, T.) The Holy Qur'an، یوسف علی (Ali, A. Yusef The meaning of the Holy Quran) و آربری (Arberry, J translation of the holy Quran) پرداخته شده است. مهم‌ترین پرسش‌هایی که در این مقاله به آنها خواهیم پرداخت این است که آیا مترجمین از معادل‌های مناسبی برای جایگزینی واژگان آیه استفاده کرده‌اند؟ سبک ترجمه تا چه حد به سبک آیه نزدیک بوده است؟ و اینکه چه معادل مناسبی می‌توان پیشنهاد کرد؟

در این مقاله سعی شده است تا حد امکان به ریشه‌یابی واژگان آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ پرداخته شود و ریشه معادل‌های به کار رفته نیز استخراج شود تا در نهایت مشخص سازیم که آیا میان واژگان آیه و معادل‌های ارائه شده تناسب معنایی دقیقی وجود دارد یا خیر؟ در ادامه نیز سبک و نحو آیه مورد بررسی قرار گرفته و معادل‌های نزدیک‌تری پیشنهاد شده است؛ البته با توجه به این حقیقت که معانی واژگان در هر زبانی به گونه‌ای است که در بیشتر موارد تناسب دقیقی میان بعضی از واژگان در دو زبان مختلف به وجود نخواهد آمد، هر چند تلاش مترجم بر این است که تا حد امکان نزدیک‌ترین معادل‌ها را یافته و با توجه به سبک و روح جمله در زبان مبدأ، معادلی را در زبان مقصد بیابد که بتواند معنا و احساس مورد نظر نویسنده را به خواننده منتقل کند.

ترجمه‌های این پنج مترجم و معادل‌های واژگانی آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ به صورت زیر ارائه شده است:

ترجمه بیکتال :

« In the name of Allah, the Beneficent, the Merciful»

ترجمه شاکر:

«In the Name of Allah, the Beneficent, the Merciful»

ترجمه صفارزاده :

«In the Name of Allah The Merciful Beneficent»

ترجمه یوسف علی :

«In the Name of Allah, Most Gracious, Most Merciful»

ترجمه آربری :

«In the Name of God, the Merciful, the Compassionate»

حال با توجه به جدول (۱) به ترتیب به تحلیل لغوی و ریشه‌یابی واژگان «الله»، «الرَّحْمَن» و «الرَّحِيم» و همچنین معادل‌های ارائه شده هر یک از این واژگان پرداخته و نقش هر یک را در آیه بررسی می‌کنیم؛ چرا که نقش یک واژه در انتقال معنای کلی آیه بسیار موثر است؛ به خصوص در رابطه با دو واژه «الرَّحْمَن» و «الرَّحِيم» که هر دو از ماده «رحمت» اشتقاق یافته و بیان نقش آنها در آیه موجب تغییر معنای این کلمات و در نتیجه تغییر معنای کل آیه می‌شود.

بررسی معنا شناختی «الله» و معادل‌های آن

واژه «الله» به عنوان مرکزی‌ترین و مهم‌ترین مفهوم در جهان بینی قرآنی به شمار می‌رود. این واژه باید همچون یک کلمه کانونی در نظر گرفته شود در پیرامون خود عده‌ای از کلمات کلیدی را فراهم آورده است. حقیقت آن است که کلمه الله عالی‌ترین کلمه در واژگان قرآنی است و این چیزی جز سیمای معنی شناختی حقیقی نیست که معمولاً با گفتن اینکه جهان و قرآن اصولاً خدا مرکزی است همان را در نظر داریم.^۳

مترجمین واژگان	پیکتال	شاگرد	صفارزاده	یوسف علی	آربری
الله	Allah	Allah	Allah	Allah	God
الرَّحْمَنُ	Beneficent	Beneficent	Merciful	Gracious	Merciful
الرَّحِيمُ	Merciful	Merciful	Beneficent	Merciful	Compassionate

جدول (۱)

همانگونه که در جدول (۱) مشاهده می شود، پیکتال، شاگرد، صفارزاده، و یوسف علی در ترجمه این واژه از روش «وام گیری» استفاده کرده اند و تنها آربری از روش لغوی استفاده کرده است.

لفظ جلاله «الله» اصل آن «ال إله» بوده که همزه دوم در اثر کثرت استعمال حذف شده و به صورت «الله» در آمده است. اگر کلمه «اله» از ماده «ال ه» باشد، به معنای پرستش است و اگر از ماده «ول ه» باشد، به معنای تحیر و سرگردانی است. ظاهراً کلمه «الله» بر اثر غلبه استعمال، اسم علم (اسم خاص) خدا شده، وگرنه قبل از نزول قرآن این کلمه بر سر زبان ها بوده و عرب جاهلی نیز آن را می شناختند. همچنان که آیه شریفه: ﴿وَلْتَن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ (زخرف: ۸۷) (و اگر از ایشان بپرسی چه کسی ایشان را خلق کرده؟ هر آینه خواهند گفت: «الله») و آیه ﴿فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَ هَذَا إِشْرُكَانَا﴾ (انعام: ۱۳۶) (پس درباره قربانیان خود گفتند: این مال الله است، و این مال شرکائی که ما برای خدا داریم) این شناسائی را تصدیق می کند.

از جمله دلایلی که دلالت می‌کند بر اینکه کلمه «الله» علم و اسم خاص خداوند است، این است که خدای تعالی به تمامی اسماء حسنایش و همه افعالی که از این اسماء انتزاع و گرفته شده، توصیف می‌شود؛ ولی با کلمه «الله» توصیف نمی‌شود، مثلاً می‌گوییم «الله» رحمان است، رحیم است؛ ولی به عکس آن را نمی‌گوییم، یعنی هرگز گفته نمی‌شود که رحمان این صفت را دارد که الله است و نیز می‌گوییم: "رَحْمَ اللهُ و عَلَّمَ اللهُ و رَزَقَ اللهُ" (خدا رحم کرد، و خدا دانست، و خدا روزی داد)، ولی هرگز نمی‌گوییم: "اللهُ الرَّحْمَنُ"، (رحمان الله شد) خلاصه، اسم جلاله نه صفت هیچ یک از اسماء حسناى خدا قرار می‌گیرد و نه از آن چیزی به عنوان صفت برای آن اسماء گرفته می‌شود.

از آنجا که وجود خدای سبحان که «الله» تمامی موجودات است، خودش خلق را به سوی صفاتش هدایت می‌کند و می‌فهماند که به چه اوصاف کمالی متصف است، لذا می‌توان گفت که کلمه «الله» بطور التزام دلالت بر همه صفات کمالی او دارد و صحیح است بگوییم لفظ جلاله «الله» اسم است برای ذات واجب الوجودی که دارنده تمامی صفات کمال است و گرنه اگر از این تحلیل بگذریم، خود کلمه «الله» غیر از آنکه نام خدای تعالی است، بر هیچ چیز دیگری دلالت ندارد و غیر از عنایتی که در ماده (ال ه) است، هیچ عنایت دیگری در آن به کار نرفته است.^۴

قدیمی‌ترین یادداشت‌ها در مورد واژه آسمانی «god» مربوط به قرن ششم است. واژه انگلیسی آن به تنهایی از واژه اصیل آلمانی «*gūdan*» گرفته شده است. بیشتر زبان‌شناسان معتقدند که این واژه نیز از واژه اصیل هند و اروپایی «*ǵ hu-tó-m*» ساخته شده است و ریشه آن برگرفته از «*ǵ hau(ə)*» به معنای "فراخواندن" یا "احضار کردن" است. واژه «god» واژه‌ای خنثی

است که به تمامی جنسیت‌ها نسبت داده می‌شود؛ اما هنگام پیوستن مردم به دین مسیحیت این واژه به صورت مذکر درآمد.^۵

شکل حروف بزرگ واژه «God» اولین بار در ترجمه گوتیک «wulfila» از عهد جدید برای ترجمه واژه یونانی «Theos» استفاده شده است. در زبان انگلیسی شکل حروف بزرگ واژه «God» برای تمایز میان «God» در یکتاپرستی و «gods» در چند خدایی به کار رفت. علی‌رغم تفاوت مهم مذاهب مسیحیت، اسلام، هندویسم و بودایسم و ...، واژه «God» به عنوان معادل انگلیسی تمامی آنها به کار می‌رود.^۶

با بررسی ریشه‌ای واژگان «الله» و «God» که هر دو اسامی خاص خداوند هستند و سایر صفات ذات باری تعالی در زبان عربی و انگلیسی که با این واژه به کار می‌روند در می‌یابیم که «الله» در گذشته قبل از اسلام نیز نام خاص خداوند بوده و پس از اسلام این واژه اسم علم و خاص برای خداوند است و با هیچ ضمیر دیگری جمع بسته نمی‌شود و صورت‌های گوناگونی نیز ندارد؛ اما واژه «God» که شکل قراردادی و مشخصی از «gods» است، نماینده نوع خاصی از مکتب است. یعنی برای تفکیک «God» در یکتاپرستی و «god» در چند خدایی از شکل حروف بزرگ آن استفاده شد. بنابر این واژه «God» که چندین قرن پس از ظهور حضرت مسیح، به شکل امروزی آن درآمد، نمی‌تواند معادل دقیقی برای واژه «الله» در اسلام باشد. در نتیجه به نظر می‌رسد مطابق ترجمه پیکتال، شاکر، صفارزاده و یوسف علی، وام‌گیری از واژه «الله» در زبان عربی روش صحیح‌تری در ترجمه آن است و روش لغوی که در ترجمه آبربی به کار رفته است روش صحیحی در ترجمه اسم خاص «الله» نیست.

بررسی معنا شناختی «الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ» و معادل‌های آن

با توجه به اینکه ریشه لغوی هر دو واژه «الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ» مشترک است، ترجمه این کلمات را در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار می دهیم.

«الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ»، دو صفتند که از ماده «رحمت» اشتقاق یافته‌اند. «الرَّحْمَنُ» صیغه مبالغه است که بر کثرت و بسیاری رحمت دلالت می‌کند و کلمه «الرَّحِيمُ» بر وزن فاعیل صفت مشبیه است که ثبات و بقاء و دوام را می‌رساند، پس «خدای رحمن» معنایش «خدای کثیر الرحمه»، و خدای «الرَّحِيمُ» معنایش خدای «دائم الرحمه» است. به همین جهت مناسب با کلمه رحمت این است که دلالت کند بر رحمت کثیری که شامل حال عموم موجودات و انسان‌ها از مؤمنین و کافر می‌شود و به همین معنا در بسیاری از موارد در قرآن استعمال شده است، از آن جمله فرموده: ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ (طه: ۵) " مصدر رحمت عامه خدا عرش است که مهیمن بر همه موجودات است " و نیز فرموده: ﴿قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا﴾ (مریم: ۷۵)؛ بگو آن کس که در ضلالت است باید خدا او را در ضلالتش مدد برساند و مواردی دیگر از این قبیل و نیز به همین جهت مناسب‌تر است که کلمه «الرَّحِيمُ» بر نعمت دائمی و رحمت ثابت و باقی او دلالت کند، رحمتی که تنها به مؤمنین افاضه می‌کند و در عالمی افاضه می‌کند که فنا ناپذیر است و آن عالم آخرت است، همچنان که خدای تعالی فرمود: ﴿كَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ (احزاب: ۴۳)؛ خداوند همواره، به خصوص به مؤمنین رحیم بوده است و نیز فرمود ﴿إِنَّهُمْ رُءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ (توبه: ۱۱۷)؛ به درستی که او به ایشان رئوف و رحیم است، و آیاتی دیگر و به همین جهت بعضی گفته‌اند: «الرَّحْمَنُ» عام است و شامل مؤمن و کافر می‌شود و «الرَّحِيمُ» خاص مؤمنین است^۷

با توجه به تعاریف ارائه شده می‌توان چنین نتیجه گرفت که در ترجمه صفات «الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ» از چهار معادل «Beneficent» به معنی «نیکوکار، صاحب کرم و منعم»، «Merciful» به معنی «بخشایشگر، رحیم، بخشنده، مهربان»، «Compassionate» به معنی «غمخوار، رحیم، شفیق، مهربان» و «Gracious» به معنی «توفیق دهنده، فیض‌بخش، بخشنده» استفاده شده است. معانی اصلی و ضمنی هر یک از چهار معادل انتخاب شده برای واژگان «الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ» در انگلیسی به قرار زیر است:

Beneficent: 1-Doing or producing good; performing acts of kindness and charity; characterized by beneficence. (Webster's Revised Unabridged Dictionary (1913), edited by Noah Porter.)2- favourable or helpful factor etc. 2 (often in pl.) insurance or social security payment (sickness benefit). 3 public performance or game in aid of a charitable cause etc. —v. (-t-; US -tt-) 1 help; bring advantage to. 2 (often foll. by from, by) receive benefit. the benefit of the doubt concession that a person is innocent, correct, etc., although doubt exists. [Latin benefactum from bene well, facio do].

Merciful: 1- Unwilling to give pain; compassionate. Full of mercy; having or exercising mercy; disposed to pity and spare offenders; unwilling to punish.(Webster's Revised Unabridged Dictionary (1913), edited by Noah Porter) 1- compassion or forbearance towards defeated enemies or offenders or as a quality. 2 act of mercy. 3 (attrib.) done out of compassion (mercy killing). 4 things to be thankful for (small mercies). —int. expressing surprise or fear. at the mercy of 1 in the power of. liable to danger or harm from. have mercy on (or upon) show mercy to. [Latin merces reward, pity].

The root of mercy: Latin merces reward, pity. -

Compassionate: SYMPATHETIC, empathetic, understanding, caring, solicitous, sensitive, warm, loving; merciful, lenient, tolerant, considerate, kind, humane, charitable, big-hearted. Compassion n. pity inclining one to help or be merciful. [Church Latin: related to *passion].

Gracious - Produced by divine grace; influenced or controlled by the divine influence; as, gracious affections. (Webster's Revised Unabridged Dictionary 1913)

God's gracious intervention: MERCIFUL, compassionate, kind; - forgiving, lenient, clement, forbearing, humane, tender-hearted, sympathetic; indulgent, generous, magnanimous, benign, benevolent. Gracious —adj. 1 kind; indulgent and beneficent to inferiors. 2 (of God) merciful, benign. —int. expressing surprise. graciously adv. graciousness n.
 [Latin: related to *grace]⁸

با توجه به معنای «Beneficent» در می‌یابیم که این واژه معادل دقیقی برای صفت «الرَّحْمَن» در ترجمه بیکتال و شاکر و صفت «الرَّحِيم» در ترجمه صفارزاده نیست. همچنین با توجه به معنای لغوی واژه «Gracious» نیز در می‌یابیم معادل دقیقی برای صفت «الرَّحْمَن» در ترجمه یوسف علی نیست. بنابراین به نظر می‌رسد که در میان این معادل‌ها، دو واژه «Merciful» و «Compassionate» مناسب‌ترند که در قسمت زیر به بررسی ریشه شناختی آنها جهت مشخص کردن معادل مناسب‌تر می‌پردازیم:

«Merciful» از ریشه لاتین «merces» به معنای «دلسوزی و سپاس» گرفته شده است و خود واژه در نقش صفت به معنی «رحیم و رئوف» است و «Compassionate» نیز از ریشه «patior pass, compati, passion» به معنی «suffer» یعنی «رنج بردن و احساس تالم از چیزی» است و در نقش صفت به معنی «دلسوز و شفیق و رحیم» است. بنا براین با توجه به تعریف واژه «رحمت» «Compassionate» به معنی ریشه‌ای «رَحِمَ» نزدیک‌تر از «Merciful» باشد. از آنجایی که ریشه هر دو لغت «الرَّحْمَن» و «الرَّحِيم» یکسان است، بنا براین، جهت حفظ معنا بهتر است برای ترجمه هر دو صفت «الرَّحْمَن» و «الرَّحِيم» از واژه مشترک «Compassionate» در ترجمه استفاده شود.

بررسی سبک ترجمه آیه

از آنجایی که صفت «الرَّحْمَنُ» صیغه مبالغه «رحمت» است، بهتر است این واژه در ترجمه به همراه واژه «most» به کار رود تا بتواند معنای «کثیر الرحمه» را در ترجمه منتقل سازد، همچنین به دلیل اینکه «الرَّحِيمُ» در این آیه صفت مشابه است و معنای آن «خدای دائم الرحمه» است، بهتر است این واژه نیز جهت انتقال معنای صحیح به همراه «ever» به کار رود. بنابر این برای اسم علم «الله» معادل «Allah» و برای صیغه مبالغه «الرَّحْمَنُ» معادل «most Compassionate» و برای صفت مشابهه «الرَّحِيمُ» معادل «ever Compassionate» پیشنهاد می‌گردد. پس، هیچ یک از مترجمان در انتقال سبک آیه موفق نبوده‌اند.

واژگان «الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ» دو صفت برای موصوف «الله» هستند^۱ و در زبان انگلیسی صفت قبل از موصوف قرار می‌گیرد.^۲ بنا بر این واژه «Allah» باید در انتهای جمله و پس از صفت‌ها قرار گیرد. در مورد نحو آیه نیز هیچ یک از مترجمان به جایگاه صفت و موصوف در آیه توجهی نکرده‌اند و «الرَّحْمَنُ» و «الرَّحِيمُ» را به عنوان بدل برای «الله» در نظر گرفته‌اند که به نظر می‌رسد معادل مناسبی نباشد.

ترجمه پیشنهادی

با توجه به بررسی ریشه لغات آیه و معادل‌های ارائه شده و در نظر گرفتن سبک آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ درمی‌یابیم که هر یک از ترجمه‌های ارائه شده مترجمان نارسایی‌هایی در حوزه معنایی و سبکی دارند و پس از بررسی‌های انجام شده و با توجه به موارد مذکور دو ترجمه زیر بهتر به نظر می‌رسد:

« In the Name of the most Compassionate , ever Compassionate Allah»

و در صورت ترجیح در نظر گرفتن مظاهر زیبایی شناختی آیات قرآن و نادیده
گرفتن جایگاه صفت و موصوف معادل زیر بهتر به نظر می‌رسد:
«In the Name of Allah the most Compassionate , ever Compassionate»

پی نوشتها:

۱. ا.م. هدی، مقاله الدراسات القرآنیة فی المانیا : دوافعها و آثارها، عالم الفکر، سال ۳۱، دسامبر ۲۰۰۲، شماره ۲.
۲. جواد سلماسی زاده، تاریخ ترجمه قرآن در جهان.
۳. توشی هیکو ایزوتسو، خدا و انسان در قرآن.
۴. محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۳۰.
5. Miles, Jack, **God: A biography**
6. Armstrong, Karen, **A History of God: The 4000-Year Quest of description**
۷. محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱، ص ۳۰.
8. Oxford Dictionary 1995, 2002.
۹. محمود صافی، الجدول فی اعراب القرآن، ج ۱، ص ۲۱.
۱۰. علی کاووسی برومند، گرامر مفصل و جامع انگلیسی، ۱۳۱۸.

منابع

۱. قرآن کریم

۲. ایزوتسو، توشی هیکو، خدا و انسان در قرآن، ترجمه احمد آرام، تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸.
۳. سلماسی زاده، جواد، تاریخ ترجمه قرآن در جهان، تهران: امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۶۹.
۴. صافی، محمود، الجدول فی اعراب القرآن، قم: مدين اسلامي، ۱۴۱۱ ق.
۵. صفارزاده، طاهره، ترجمه معانی قرآن حکیم به انگلیسی و فارسی، قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۶. طباطبائی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشار اسلامی، ۱۳۶۳.
۷. کاووسی برومن، علی، گرامر مفصل و جامع انگلیسی، تهران: شجاعی، ۱۳۱۸.
۸. هدی. ا. م.، دسامبر ۲۰۰۲، مقاله الدراسات القرآنیة فی المانيا : دواقعها و آثارها، عالم الفکر، سال ۳۱، شماره ۲
9. Arberry, J. Arthur. 1999. **English translation of the Holy Qur'an.** Qom: Ansarian.
10. Armstrong, Karen, 1994, **A History of God: The 4000-Year Quest of description**
11. Miles, Jack, Knopf, 1995, **God: A biography**, ISBN, 0-679-74368-5, Book.
12. **Oxford Dictionary**: Oxford University Press, 1995, 2002
13. Pickthall, M., (Tr.). (1969). **The Meaning of the Glorious Qur'an.** London: George Allen & Unwin Ltd.
14. Pickthall, M., (Tr.). (1996). **The meaning of the Glorious Qur'an.** New Delhi: Kitab Bhavan.
15. R.E. Asher (Editor in Chief), 1994, **The Encyclopedia of language and linguistics** (10 vol); v.2 England, Pergamon Press Ltd.

16. Saffarzadeh, T., (Tr.). 2001. **The Holy Qur'an: English and Persian**, translation with commentary. Tehran: Honar Bidari Publication.
17. Shakir, M.H., Tr. 1985. **The Holy Qur'an**. New York: Tahrike Tarsile Qur'an.
18. **Webster's Revised Unabridged Dictionary** 1913, edited by Noah Porter
19. Yusuf, Ali, A. Tr. 1996. **The meaning of the Holy Qur'an**. New Delhi: Kitab Bhavan.